

תקציר מחקר מלווה לפרויקט מוגנות בביתר עלית 3124-3125

תכנית המוגנות 'שלבים' במוגנות' הופעלה על ידי עמותת 'שלבים' (לשעבר "תקוות אחינו") בעיר ביתר עילית במהלך השנים 2013-2016. לתכנית נערך מחקר מלווה על ידי מכון אגורה מדיניות בשנים 2013-2014.

התוכנית נבחנה במחקר בכמה הקשרים. ההקשר הראשון, כתוכנית התערבות קצרת מועד בתחום המוגנות ורווחת התלמיד. ההקשר השני, כאלטרנטיבה והתאמה למגזר החרדי למגזר החרדי של תכניות מוגנות רשמיות של משרד החינוך. ההקשר השלישי, כאבן פינה לפיתוח מקבילה חרדית לתוכנית הענפה של כישורי חיים בחינוך הממלכתי.

במסגרת המחקר מוצג ניתוח היישום והתבוננויות כלליות על התוכנית, הנגזרות ממחקר גישוש על בסיס ראיונות עם קובעי מדיניות, מנהלי מוסדות חינוך, יועצים, מפעילי התוכנית ונאמני מוגנות. במקביל מוצג ניתוח תוכן של תכנית הלימודים בהכשרות, תוך מיצובו בספרות המקצועית מהארץ והעולם בתחום תכניות מוגנות הממוקדות בבית ספר והכשרת מורים כנאמני מוגנות.

מבנה המסמך, מחולק לשלושה חלקים מרכזיים. החלק הראשון עוסק בסקירת נושא הטמעת תכניות המוגנות בבית הספר תוך התייחסות לניסיון מהעולם וישראל. חלק זה סוקר את תפקיד בית הספר באיתור, מניעה, התמודדות וטיפול בפגיעות בתלמידים, מציב את תכנית "שלבים במוגנות" בהקשר מקצועי אוניברסלי והטיפול המוסדי בפגיעות מיניות במערכת החינוך במדינת ישראל, כמו כן ונבחנת תופעת הפגיעות בילדים בחברות מסורתיות.

החלק השני של המסמך עוסק בתיאור וניתוח הפעלת תכנית "שלבים במוגנות" בביתר עילית והטמעתה. לצד תיאור התפתחות התוכנית וההתאמות שבוצעו בה תוך כדי הפעלתה מציג מסמך זה גם את תורת ההפעלה הנגזרת מהם.

חלקה השלישי של התוכנית מביא את הסיכום והמלצות לצעדים הבאים.

סיכום והמלצות לצעדים הבאים:

כאמור, המסמך נכתב בשני צירים. האחד, ניתוח של תכנית המוגנות "שלבים במוגנות" הפועלת מזה כשנתיים בעיר ביתר עילית והשני נועד להציג את התורה שנבנתה תוך כדי יישום התוכנית, בעקבות הבעת עניין של גורמים רלוונטיים ממשלתיים ומוניציפליים לאמץ את התוכנית.

מתוך הראיונות עם אנשי המקצוע, מנהלי המוסדות, רבנים, מורים ומנהיגים קהילתיים בעיר ביתר עילית ובערים נוספות, עולה הצורך הברור של הקהילה החרדית בתוכנית המכוונת למניעה וזיהוי של פגיעות מיניות בילדים. מסמך זה אינו עוסק בחקר התופעה עצמה אלא

מנסה להציג את העקרונות שהביאו להצלחת התוכנית שהופעלה בעיר ביתר עילית כבסיס למידה להמשך יישום בעיר עצמה ובערים נוספות.

העקרונות המרכזיים שתורמו להצלחת התוכנית;

- א. תכנית המכוונת לשינוי דרך מערכת החינוך; התלמידים, הצוותים חינוכיים והקהילה החרדית
- ב. תכנית הפועלת בכלל המרחב העירוני בהובלת מנהל החינוך העירוני בשיתוף גורמי הרווחה וגופים נוספים הפועלים בעיר.
- ג. תכנית המופעלת בחסות ובשיתוף מלא של סמכות רוחנית מקובלת בקהילה.
- ד. התוכנית מבוססת על אנשי מקצוע מקרב החברה החרדית שעברו הכשרה לכך ומנוהלת על ידי עמותה הזוכה לאמון בקרב הקהילה החרדית ואנשי מקצוע מתחום החינוך.
- ה. תכנית שיש בה הבנייה של תורה מקצועית לצד גמישות וקשב להתאמות הנחוצות לקהילה המקומית
- ו. תכנית הפועלת בשיתוף פעולה מלא עם גורמי הטיפול בעיר.

הצעדים הבאים;

מתוך הראיונות למדנו כי התוכנית נולדה כיוזמה של מחלקת הרווחה. התקציב לקיומה התקבל כחלק מתקציב של תכניות אשר מחלקת הרווחה התקשתה להוציא לפועל ושיועד לתוכניות אחרות בתחום הרווחה. כתוצאה מכך, תוקצבה התוכנית מעודפים תקציביים ויושמה במלואה, אך לא נותר תקציב לביסוסה ולליווי המתבקש שלה לאורך מספר שנים. בתנאים אלו ישנו חשש גדול כי הישגי התוכנית לא יימשכו לאורך זמן וכי הצוותים החינוכיים לא יזכו לליווי הנדרש לתוכנית. כפי שציין אחד המרואיינים "אני מרגיש שחשפו אותי לאזור מלחמה וציידו אותי באלה".

מכאן כי בטווח הקצר ישנה חשיבות להתייחסות אל התוכנית "כתוכנית בפיתוח" אשר יש למצוא את מקורות המימון לשלביה הבאים: ביסוס התוכנית בשלוש השנים הקרובות בבתי הספר לצד תמיכה וליווי מקצועי של נאמני המוגנות בבתי הספר. בטווח הארוך, חשיבותה של התוכנית מחייבת את בנייתה אל תוך הפעולה השוטפת של מחלקת הרווחה והחינוך במקומית בשלב הראשון, ובשלב השני-הטמעתה כתוכנית שוטפת בפעולת משרד החינוך באמצעות המחוז החרדי ובמשרד הרווחה באמצעות מחלקות הרווחה המקומיות.